

MEVLÂNÂ HÂLİD-İ BAĞDÂDÎ'NİN ŞİİRLERİNDE ŞÂH ABDULLAH-İ DİHLEVÎ SEVGİSİ

Abdulvahap Yıldız*

Atıf@ Yıldız, A., Mevlânâ Hâlid-î Bağdâdî'nin Şiirlerinde Şâh
Abdullah-î Dihlevî Sevgisi, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı
38, s. 187 -203.

Öz

Tasavvufta üzerinde en çok durulan temalardan biri de sevgi ve dostluktur. Mânevî terbiyesini kabul ettiği müşidine karşı kalbinde sevgi ve saygı eksikliği olan müridin, bunları düzeltmeden o yoldan yürümesi ve mânen bir haz alması mümkün olamaz. Tasavvuftaki, sevgi anlayışı Kur'ân ve Sünnet çerçevesinde şekillenmiştir. Tasavvufî eğitimde müşid-mürîd ilişkisi, öğretmen ve öğrenci ilişkisinin çok ötesindedir. Müridler, Allah ve resûlünden sonra en çok rehber edindikleri müşidlerini sevmişlerdir. Onlar, müşidlerine karşı daima bir edep, muhabbet ve teslimiyet içinde olmuşlardır. Meşhûr bir âlim ve mutasavvıf olduğu kadar iyi bir şair olan Şeyh Mevlânâ Hâlid-î Bağdâdî, şiirlerinde müşidi Şâh Abdullah-î Dihlevî'ye olan muhabbetini çokça dile getirmiştir. Bu makalede, Mevlânâ Hâlid'in kısaca hayatı ve Hindistan'daki adı geçen şeyhine ziyareti anlatıldıktan sonra, divânında şeyhiyle ilgili yer alan övgüsündeki manzûmeler üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mevlânâ Hâlid, Bağdâdî, Şâh Abdullah, Dihlevî, Sevgi

Abstract

In the Poems of Mevlânâ Hâlid-î Bağdâdî the Love of Abdullah-î Dihlevî

One of the most frequently focused topics on mysticism is love and friendship. If there is lack of love and respect in the heart of disciple for his mentor, it is not possible to walk on that path and to get an honest pleasure without correcting them. The concept of love in sufism is shaped by the Qur'an and Sunnah. The disciple-mentor relationship in mystic education is far beyond the relationship of teacher and student. The disciples (Murids) loved most of their mentors (Murshids) for Allah and His Messenger (Prophet). They have always been in a decency, affection and devotion for their

* Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi,
avahap@harran.edu.tr

Murshids. Mawlânâ Khâlid al-Baghdadi, who is a masterscholar as well as famous sufi, has frequently expressed affection in his poems to his Murshid Shah Abdullah Dihlevi. In this article, Mawlânâ's life and his visit to his sheikh in India will be told. Then, his poems (Mawlânâ Khâlid's) in Diwan which praise Shah Abdullah Dihlevi will be emphasized.

Keywords: Mawlânâ, Khâlid al-Baghdadi, Shah Abdullah, Dihlevi, Diwan, Love.

Giriş

Nakşibendiyye tarikatının Hâliidiyye kolunun pîri ve pek çok İslâm âliminin ittifakı ile Hicri 13. asrın müceddidi kabul edilen Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî, 1193/1779 senesinde Irak'ın Süleymaniye şehrine bağlı Karadağ kasabasında dünyaya gelmiştir. Nesebi, anne tarafından Hz. Ali'ye, (598-661) baba tarafından da Hz. Osman'a (575-656) dayanmaktadır. Eğitimine, ilk olarak memleketinde başladı. Daha sonra Süleymaniye, Erbil ve Bağdat'a gidip, kelâm, fıkıh, hadis, tefsîr, edebiyât, hikmet ve astronomi gibi dinî ve fennî ilimleri tahsil etmiştir. İlim tahsili için gittiği Bağdat'tan Süleymaniye'ye döndükten sonra, hocası Şeyh Abdülkerîm Berzencî'nin (ö.1213/1998) vefatı üzerine onun Süleymaniye'deki medresesinin sorumluluğunu üstlenerek burada yaklaşık yedi yıl müderrislik yapmıştır.¹

Mevlânâ Hâlid, 1220/1805 yılındaki hac seferinde Şam'da bir müddet ikâmet etmiş ve burada hadis icâzeti ve Kadiriyye tarikatından hilâfet icâzeti almıştır. Hac farızasını yerine getirdikten sonra Süleymaniye'deki vazifesine tekrar geri dönmüştür. 1224/1809 yılında Süleymaniye'den Hindistan'a gidip, Gulâm Ali adıyla da bilinen Şâh Abdullah-i Dihlevî'ye (ö.1240/1824)² intisap etmiştir. Burada kendisine irşâd

¹ Hamid Algar, "Hâlid el-Bâğdâdî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 15, (İstanbul: TDV Yay.,1997), 284; el- Hac Hasan Şükrü, *Güneşler Güneşi Şemsü's-Şümmûs*, 3. Baskı, sadeleştiren, Eser Sazak, (İstanbul: Semerkand yayınları, 2013), 19-24; Abdulcebbar Kavak, *Mevlânâ Hâlid-i Nakşibendî ve Hâlidîlik*, (İstanbul: Nizamiye Akademi Yayınları, 2016), 58-69.

² Mutasavvıf, Nakşibendiyye tarikatının Hâliidiyye kolunun kurucusu Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin şeyhi, Şâh Abdullah b. Abdillatîf ed-Dihlevî, en-Nakşibendî, 1156/1743 veya 1158/1745 senesinde Hindistan'ın Pencap eyâletinde doğmuştur. Gulâm Ali diye de tanınmıştır. Rüyasında gördüğü Hz. Ali, doğacak çocuğuna kendi adını koymasını istediğinden, babası ona Ali adını vermiştir. Büyüme çağına gelince Gulâm Ali adını almıştır. Fakat daha sonra rüyasında Hz. Peygamber'in kendisine "Abdullah" diye hitap etmesi üzerine bu iki isimle meşhûr olmuştur. Dinî ilimleri küçük yaşta öğrenmeye başlamıştır. Tefsîr, hadis ve fıkıh ilimlerinde meşhûr olmuştur. Nakşibendî şeyhi Cân-ı Cânan Mazhar'a (ö. 1195/1780) yirmi iki yıl hizmet ettikten sonra ondan icâzet almıştır. Şeyhi ölünce onun yerine geçmiş ve kısa zamanda nâmı her tarafa yayılmıştır. Zâviyesinde hadis, fıkıh, tefsîr ve tasavvuf dersleri okutmuştur. İnsanlar Anadolu, Suriye, Irak, Hicaz, Horasan ve Mâverâunnehir'den gelip kendisine intisap etmiştir. Mevlânâ Hâlid de, Hindistan'a giderek

izni verilerek Süleymaniye'ye geri gönderilmiştir. Daha sonra Bağdat ve Şam'a giderek irşâd faaliyetlerine başlamış ve buralarda birçok halife yetiştirerek onları irşâd faaliyetleri için değişik beldelere göndermiştir. Mevlânâ Hâlid'e nispet edilen ve Nakşibendiyye'nin bir kolu olan Hâlidiyye tarikatı, tarikatın geleneksel inanç ve uygulamaları yanında şeriata bağlılığa ve cehrî zikirden kaçınmaya özel bir önem vermesiyle tanınmıştır. Bununla beraber Mevlânâ Hâlid'in görüşlerinde Nakşibendiler arasında bile ihtilaf konusu olan râbita gibi yeni unsurlar bulunmaktadır. Hâlidiyye tarikatı, Mevlânâ Hâlid'in onlarca halifesi vasıtasıyla son derece geniş bir alana yayıldı. Nitekim bu yayılma Balkanlar ve Kırım'dan Güneydoğu Asya'ya kadar ulaştı. Ancak tarikatın asıl etki alanı Osmanlı Devleti'ne bağlı Kuzey Irak, Güneydoğu Anadolu ile Kuzeybatı İran oldu. Mevlâna Hâlid, 14 Zilkade 1242/ 9 Haziran 1827'de Şam'da vefat etmiş ve Şam yakınlarında Cebelükâsiyûn tepelerinin birine defnedilmiştir. İslâmî ilimlerin hemen hemen her dalında eserleri bulunmaktadır.¹

Abdullah-ı Dihlevî'ye İntisabı

Mevlânâ Hâlid, 1220/1805 senesinde hac farızasını yerine getirmek için Medine'ye gider² Medine'de kendine bir mürşid aramakta iken Yemenli biriyle tanışır. Bu zat: “Ey Hâlid, Mekke'ye vardığında bir kimseden zahiren şeriata uygun olmayan bir hal müşahede edersen, hemen itiraz etme” diye nasihatte bulunur. Mevlânâ Hâlid, Mekke'ye vardığında Kâbe'yi tavafa gider, burada bir zat sırtını Kâbe'ye çevirip, kendisini nazar etmeye başlar. Bunu fark eden Mevlânâ Hâlid, Medine'de kendisine yapılan nasihati unutarak Kâbe'ye saygısızlık olarak düşündüğü bu tavrı sebebiyle “İnsan hiç sırtını Kâbe'ye çevirir mi?” diye bir düşünceyi içinden geçirir. O zat da kendi kendine “mü' mine hürmet Kâbe'ye hürmetten daha yücedir. Bunun için yüzümü sana çevirdim, beni niçin ayıplıyorsun, Medine'deki zatın nasihatini unuttun mu?” der. Mevlânâ Hâlid de hayret ve pişmanlık duyguları içinde ondan af diler ve kendisini mürîd olarak kabul etmesini rica eder. O zat “hayır ben senin mürşidin olamam, senin aradığın mürşid Hindistan'dadır,

şeyhin mürîdi olmuştur. Dihlevî, Kasım 1240/1824'te Delhi'deki zâviyesinde vefat etmiştir. Nakşibendiliğin Müceddidiyye-i Dihlevîyye kolunun kurucusu olarak kabul edilen Abdullah ed-Dihlevî, semâa önem vermemekle birlikte Çiştîliğin tesiriyle vecd ve şevk halleri gösterirdi. İzâhu't-tarîka ve Makamât-ı mazhariyye adlı iki risâlesi vardır. (Süleyman Uludağ, “Abdullah ed-Dihlevî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 1, (İstanbul:1988), 95; Kavak, *Mevlânâ Hâlid-i Nakşibendî ve Hâlidîlik*, 108-111.

¹ Hânî, Muhammed b. Abdullah, *Behctü's-Seniyye*, trc, Siraceddîn Ünlüer, (İstanbul: Semerkand Yay.,2015), 323-354; Algar, “Hâlid el-Bâğdâdî”,284-285; Abdurrahman Memiş, *Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Hazretleri*, (Ankara: Nasihat Yayınları, 2014), 56-69; Kavak, *Mevlânâ Hâlid-i Nakşibendî ve Hâlidîlik*, 99-126.

² Hocazade Ahmed Hilmî, *Hadikatu'l-Evliyâ*, İstanbul: 1318, s. 155; Memiş, *Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Hazretleri*, 16.

oraya git" der. Mevlânâ Hâlid, hac farizasını eda ettikten sonra memleketine döner ve burada müderrisliğe devam eder. Fakat daima Hindistan'da ki mürşidi düşünür.¹

1224/1809 senesinde Şah Abdullah-i Dihlevî'nin müridlerinden Hindistanlı Derviş Mirzâ Rahîmullah Azimâbâdî (ö. 1260/1844) Süleymaniye'ye gelir. Mevlânâ Hâlid'i ziyaret eder ve kendi şeyhinin Nakşibendî'ye tarikatında âlim bir mürşid-i kâmil olduğunu, Hindistan'a gidip, ondan el almasını kendisine tavsiye eder. Bunun üzerine Mevlânâ Hâlid, müderrisliği bırakıp, halkın, talebelerinin ve akrabalarının karşı çıkmasına rağmen 1224/1809 senesinde bu şahıs ile birlikte Hindistan yolculuğuna başlar. Zirâ Allah'a duyduğu muhabbet artık onu yerinde duramaz bir hale sokmuştur. O, kendisini Allah'a vuslata götürecektir bir güneş, bir nur bulmuştur. Kalbinde yanan Allah sevgisi onu kendi mürşidi olacak zata götürmektedir. Bu hadiseyi bir şiirinde şöyle dile getirmiştir:

Şam ve Mekke'de işimin düğümü açılmadı

Bundan sonra Hindistan yolunda sabahtan akşama kadar yürü.²

Mevlâna Hâlid, Hindistan'ın Cihanâbâd şehrine vardığında henüz görmediği şeyhi Abdullah-ı Dihlevî'yi veciz bir şekilde öven ve yolda karşılaştığı sıkıntıları da dile getiren Arapça şöyle şiir söyler:

Arzuların kiblesinin mesafesi son buldu

Bu mesafeyi kat etmeyi lütfedene hamdolsun.³

Yaklaşık bir sene devam eden bu yolculukta büyük bir iştia ve muhabbetin tutuşturduğu bir azimle sonunda 26 zilhicce 1224/ 1 Şubat 1810 tarihinde Delhi'ye (Cihanabad) varır ve Müceddidî dergâhına giderek manevî feyiz ve ilim almak umuduyla Şah Abdullah-ı Dihlevî'ye intisab eder.⁴ O Süleymaniye'de bulunan ailesine yazdığı bir mektupta intisabından bahsederek şöyle der: "1224 Zilhiccenin 26'sı sabahı Dâruhîlâfeye vardık. Hediye ve benzeri şeyleri hazırlayıp, aynı gün ikindi vaktinde gavsü'l-halâik (halkın gavsı) ve kutbu't-tarâik (tarikatların kutbu), şeyhim, şeyhülislam ve

¹ el-Hanî, s. 320-322; Haydarî, İbrahim Fasih, *Mecdü't- Tâlid*, tercüme, Eser Sazak, Semerkand, İstanbul, 2011, s. 80-82; Hamid Algar, *Hâlid el-Bâğdâdî* c.15, s. 284; Yılmaz, Sabri, *Gönül Erleri İstanbul ve Anadolu Evliyalari*, s. 39; Memiş, *Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Hazretleri*, s.17-18

² Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî, *Divân-ı Mevlânâ Hâlid*, (İstanbul: Hâşimî Yayınları, 2014), 172; Bağdâdî, *Divân-ı Mevlâna Hâlid*, trc ve şerh ve thk, Abdulcebbar Kavak , 476.

³ Bağdâdî, , *Divân*, 243, 641.

⁴ Kavak, *Mevlânâ Hâlid Nakşibendî ve Hâlidilik*, 108-109; Bağdâdî, *Divân*, Tercüme ve Şerh, Abdulcebbar Kavak, (Abdurrezak Kavak Girişi, s. 20)

imâmım, imâmu'l-enâmın (halkın imâmı) ayaklarını öpmek şerefiyle sonsuz saadetin feyizlerine kavuştum.¹

Mevlânâ Hâlid, Dihlevî'ye intisap edip kendisine mürîd olduktan sonra, tarîkat terbiyesi ve seyr u sülûkun gereği olarak Dihlevî, Mevlânâ Hâlid'e dergâhı temizleme vazifesini verir. Mevlânâ Hâlid de bu vazifeyi yerine getirmesi gereken mesuliyet şuuruyla ifâ etmeye başlamıştır. Böylece mürşid ve mürîd arasında yerine getirilecek her konuyu titiz bir mesuliyetle yerine getirir. Rivâyetlere göre beş aydan sonra² bir gün Dihlevî, Mevlânâ Hâlid'in omuzlarında göğe doğru bir nurun yükseldiğini müşahede etmiş ve bunun üzerine kendisini bu vazifeden alıp, daima huzurda bulunmasını emretmiştir.

Mevlânâ Hâlid, Şeyhi Dihlevî'nin dergâhında yedi ay veya on ay gibi bir müddet hizmet eder. Şeyhin sohbet ve nazarı ile velî derecesini kesbeder ve insan-ı kâmil mertebesine ulaşır. Dihlevî, Mevlânâ Hâlid'e Nakşibendiyye, Kadiriye, Suhreverdiye, Kübreviye ve Çeştiye tarikatlarından irşâd, hadis, tefsîr, tasavvuf ilimlerinden de icâzet³ verir.⁴ Mevlânâ Hâlid, aldığı eğitimin ardından Dihlevî'nin sevgi ve takdirini kazanır ve fenâ ile bekâ makamlarına ulaşır.⁵ Dihlevî ile Mevlânâ Hâlid arasındaki muhabbet ve dostluk zamanla öyle bir hâl alır ki, bunun neticesinde Dihlevî, Mevlânâ Hâlid'e tam bir itimat ve sevgiyle, "Artık gidebilirsin, bende olan her şeyi sana verdim" der.⁶

Şah Abdullah-i Dihlevî'ye Olan Sevgisi

Mevlânâ Hâlid'e göre, peygamberlere ve kâmil mürşidlere muhabbet beslemek, feyzin artmasına sebep olur ve mürşidden feyiz almak da o nispetle kesintisiz devam eder. Zirâ mürşidden feyz almanın tek yolu mürşide karşı muhabbet beslemektir. Ancak bu muhabbet hâlisane olmalı yapmacık olmamalıdır. Çünkü muhabbet, mürşidin iç aleminden mürîdin iç alemine akan nûrânî bir nehirdir. Mürîd de, bu muhabbet vesilesi ile mürşidinin maneviyâtından feyzi devamlı olarak cezbeder. Bu manevî

¹ Abdulkerîm Müderrîs, *Yâd-ı Merdân*, c. 1 (Çaphâne-i Ârâs, Hevler, 2011), 136 (Kavak, *Mevlânâ Hâlid Nakşibendî ve Hâlidilik*, 108 den)

² Haydarî, *Mecdû't- Tâlid*, 87.

³ İcâzet -icâzetnâme: Bir şeyhin olgunluk makamlarına varan ve irşâd derecesine gelenlere, muhib ve mürîdleri yetiştirmesi için izin vermesine icâzet, bunu belgeleyen mezûniyet kağıdına da icâzetnâme adı verilir. (Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri sözlüğü* (İstanbul: Marifet Yay., 1999), 258; Ethem Cebecioglu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, (Ankara: Otto yay, 2014), 231.

⁴ Algar, "*Hâlid el-Bâğdâdî*", Cilt, 15, s. 284; İrfan, Gündüz, *Gümüşhanevî Ahmed Ziyaeddîn Hayatı ve Eserleri Tarikat Anlayışı ve Hâlidîyye Tarikatı*, (İstanbul: Seha Neşriyat 1984), 241; Mehmet Zeki Pakalın, "*Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*", Cilt, 1 (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, 2004), 708.

⁵ Kavak, *Mevlânâ Hâlid Nakşibendî ve Hâlidilik*, 112.

⁶ Ali Tenik, *Kürt Coğrafyasında Tasavvuf ve Tarikatlar*, (İstanbul: Nubihar Yay., 2015), 63.

nehirin genişliği, mürîdin mürşidine karşı beslediği muhabbetinin az veya çok olmasına bağlıdır. Hatta bazen bu sevginin galip gelmesi sebebiyle mürîd mürşidinde fânî olur. Mürşide karşı muhabbet beslemek, ihlâs ve edep sahibi olmayı gerektirir. Çünkü bir kimseye muhabbet besleyen sevdiğine karşı edepli ve ihlâslı olur. Ayrıca seven kimse, sevdiğinin ayıp ve kusurlarını görmediği için, ona karşı duyduğu ihlâs ve inanç kendisinden kaybolup gitmez. Nitekim hadis-i şerifte şöyle buyrulmuştur. “Bir şeyi aşırı derecede sevmen, gözünü kör, kulağını sağır eder.”¹ Şunu da bilmek gerekir ki, ihlâs ve muhabbet Allah Teâlâ tarafından ihsan edilen bir lütuftur.²

Mevlânâ Hâlid'in, tasavvufî hayatının manzûm bir özeti niteliğinde olan divânı, onun ilmî kapasitesini göstermesi açısından da önemlidir. Burada birçok şiirinde mürşidi Abdullah-ı Dihlevî'nin ilmî ve tasavvufî şahsiyetinden bahsetmektedir. Ayrıca divânında mürşidine varmak için gittiği Hindistan yolculuğu sırasında karşılaştığı hadiseleri büyük bir ustalıklı nazmetmiş ve kendisine olan sevgi ve saygısını dile getirmiştir.³

Mevlânâ Hâlid, Cihânabad'da seyr u sülukünü tamamladıktan sonra Şeyh Abdullah-ı Dihlevî kendisine verdiği ilmî ve tasavvufî icazetnâmede Mevlânâ Hâlid'den sıtayıyla bahsetmektedir. Yine Mevlânâ Hâlid Cihânabad'dan ayrıldığı zaman şeyhi Abdullah-ı Dihlevî ona verdiği değeri göstermek için onu kalabalık bir mürşid grubu ile şehrin dışına kadar uğurlamıştır.⁴

Mevlânâ Hâlid, Dihlevî'yi ve tarikat silsilesinde yer alan diğer pîrleri methederken onların Hz. Peygamber'e ve Cenâb-ı Hakk'a müteveccih olan aşklarını ve kendi aşkını tek bir aşk olarak cem' etmiştir.⁵ Mevlânâ Hâlid, gönlünde mürşidi Abdullah-ı Dihlevî'ye karşı derinden samimi bir sevgi ve saygı beslemiş ve bu, sevgi saygı ve bağlılığını birçok beyitte dile getirmiştir. Mevlânâ Hâlid, aşağıdaki mısralarda Dihlevî'ye olan muhabbetini ve bir an önce ona kavuşmayı dile getirmektedir.

Aşk aklımı aldı, bütün arzular silindi gitti

İçimde yalnız sevgiliye kavuşma hayali kaldı.

Artık ona kavuşmakla şerefleeneceğim vakit geldi

¹ Ebû Davud, “Edeb”, 116; Ahmed b. Hanbel, “Müsned”, 5; 194.

² Bağdâdî, Mevlânâ Hâlid, *Hâlidîyye Risâlesi*, trc. A.Suat Demirtaş, (İstanbul:Semerkand Yayınları, 1987), 44-45

³ Bağdâdî, Mevlânâ Hâlid, *Divân-ı Mevlânâ Hâlid*, trc ve Şerh: Abdulcebbar Kavak, 31

⁴ Haydârî, *Mecdü't- Tâlid*, 89; Memiş, *Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Hazretleri*, 21-22.

⁵ Abdurrahim Alkış, *Mevlânâ Hâlid'in Divân'ında Muhammedî Aşk*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi- Van İl müftülüğü, Uluslar Arası Mevlâna Hâlid-i Bağdâdî Sempozyumu, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2012), 393-394.

Bu kavuşma nimetinin şükürünü kim üstlenir¹
Allah Teâlâ, işe yaramaz yorgun bineğimi artık gece yolculuğundan
Kâh konmak ve kâh göç etmekten kurtardı.
Beni (bukağı gibi insanın ayağını bağlayan) akraba ve vatan,
Dostlar ve dünya malına karşı duyulan alakadan,
Annelerimi düşünmekten kardeşlerime hasret duymaktan,
Amcam ve dayımı akla getirmekten,
Büyüklerin ve âlimlerin tavsiyelerinin tesiri altında kalmaktan,
Ve onu çekemeyenler ile kınayanların sözlerine kulak vermekten
kurtardı.²

Güzellerin şahına benden gizlice haber verin
Zirâ âlem nisan bulutuyla tekrar canlandı³

Yukarıdaki şiirin son beytinde Mevlânâ Hâlid'in, "güzellerin şâhı," "sevgili," diye vasıflandırdığı kişi Abdullah-ı Dihlevî'dir.⁴ Görüldüğü gibi, O, mürşidine kavuşmayı en büyük şeref ve nimet olarak vafsetmektedir. Ona göre, akrabaya ve diğer insanlara duyulan hasret bu Allah dostuna duyulan özlemin yanında yavan kalır. Mevlânâ Hâlid'e göre Dihlevî, insanlara ve bütün varlıklara rahmeti ve bereketi getiren nisan yağmurunu haber veren, nisan bulutuna benzemektedir.

Ey nefsin hilelerinden ve şeytanın tuzaklarından kurtulmak isteyen
Sen cân-ı gönülden onun kölesi ol.
Acizane kölenden onun dergâhının çöpçülerine yüz zinhâr olsun
Kolay o büyük iksiri elden çıkartmasınlar
Layık olmadığımı bilirim, kabulüne mazhar olmayı ümit ediyorum
Ey Şâh-ı Nakşibend ve Gavs-ı Geylânî'nin ruhları meded.

Mevlânâ Hâlid yukarıdaki mısraları mürşidi Dihlevî'ye hitaben yazdığı aşıkârdır. Zirâ yukarıdaki beyitlerde vurgulandığı gibi Şeytan, insanları günaha sevk etmek ve Hak'tan uzaklaştırmak için daima tuzak kurar. Mürîdin de nefsinin ve şeytanın tuzak ve ayartmalarından kurtulmak

¹ Bağdâdî, *Divân*, 248-249.

² Bağdâdî, *Divân*, 243; Bağdâdî, *Divân-ı Mevlânâ Hâlid*, trc, şerh, thk: Abdulcebbar Kavak, 642-643.

³ Bağdâdî, *Divân*, 57.

⁴ Bağdâdî, *Divân-ı Mevlânâ Hâlid*, trc.ve şerh, thk Abdulcebbar Kavak, 96.

için Mürşid'e el vererek, onun gösterdiği istikâmetten yol alarak bu tuzaklardan kurtulmak için onun hizmetine girmek ister. Tabi öncelikle mürşidin bu talebi kabul etmesi gerekir. İşte Dihlevî de kabul buyurursa, Mevlânâ Halid bir an önce onun hizmetine girerek şereflenmeyi dilemektedir. Bu konuda Şah-ı Nakşibend (717/1317-791/1389) ile Şeyh Abdülkâdir-i Geylânî (470/1077-561/1166) gibi büyük mutasavvıfların tasarruflarına sığınarak yardımlarını beklemektedir. Zirâ tasarruf, tasavvufta kerâmet göstermek olağan üstü yollarda iş yapmak insanlara ve eşyaya hükmetmek onları idare etmek Allah'ın eşyayı ve bütün varlıkları velîsine musahhar kılması şeklinde tarif edilmiştir. Hakikatte tasarrufta bulunan Allah'tır. Velîler de Allah'ın izni ile himmetleriyle varlıklar üzerinde tasarrufta bulunurlar. Ayrıca ism-i a'zamları da tasarrufta bulduklarına inanılır. . Eşyaya tasarruf etmek Allah'ın çok yakın dostlarına bahşettiği bir lütuf ve kerâmet olarak tanımlanan tasarruf meselesinde "*Attığın zaman sen atmadın fakat Allah attı*" (Enfâl, 8/17) âyetinde buyurulduğu gibi gerçek fâil Allah'tır. Abdulkadir Geylânî, Hayat-ı Harranî, Ma'rûf-ı Kerhî gibi bazı büyük velîlerin öldükten sonra da tasarruflarının devam ettiği hususu sık sık nakledilir.¹

*Köpeğim, hatta daha aşıyım, ey sevgili sen Necmeddîn (Kübrâ)sin
Lütuf ve kereminle uygun bir şekilde bu köpeğe iltifat et.*

Doğan gibi nefsimin korkusundan, saksağan gibi sana gelmekteyim.

Bu saksağanı lütufla doğan kuşuna çevirsen, ne güzel bir şans olur.

Nefs-i emmâresinden şikâyetçi olan Mevlana Hâlid, önceki mısralarda Şeyh Bahaeddîn Nakşibend ile Abdülkâdir-i Geylânî'nin hizmetine sığınmayı arzu ettiği gibi bu beyitlerde de mütevazı bir şekilde Necmeddîn-i Kübrâ'nın (ö. 618/1221) hizmetine sığınmayı talep etmektedir.

Mevlânâ Hâlid de Dihlevî'ye hitaben "doğana benzeyen vahşi nefsinden çaresiz ve zayıf düşmüş biri olarak kendisine doğru gitmekte olduğunu, tasavvufî terbiyeyle beni doğan kuşu gibi nefesine hâkim bir insana çevirebilirsen bu benim için bir şans olur" demektedir.²

Biz kendimize yabancı olduk sen bizi kendine dost yap

Selmân-ı (Fârisî) gibi yaptık, siz de bizim için Ahmed gibi lütufta bulunun.

¹ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 512; Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 475

² Bağdâdî, *Divân-ı Mevlânâ Hâlid*, trc, şerh, thk, Abdulcebbar Kavak, 144.

Burada Mevlânâ Hâlid kendi halini, İran'daki akraba ve yakınlarını terk ederek Medine'ye gelip Hz. Muhammed (s.a.v)'e iman eden Selman-ı Fârisî'nin hâline benzetmektedir. Zirâ Mevlânâ Hâlid de, ailesini ve yakınlarını terk ederek Delhi'ye gelip Dihlevî'ye intisap etmiştir.¹

Kendi feyzinin kadehinden âciz Hâlid'e doya doya içir

Zirâ o çölde susamış, sen ise ihsân denizisin²

Mürşidinin feyzinden istifade etmek isteyen Mevlânâ Hâlid, kendini çölde susayan ve büyük bir iştiaqla su arayan birine, Dihlevî'yi de ihsân denizine benzetmektedir. Bu sebepten şeyhi Dihlevî'den feyiz kadehinden doya doya kendisine içirip susuzluğunu gidermesini istemektedir.

Hayır, hayır kırık bir bakırım, ümit ederim ki,

Beni altına çevirir, zirâ onun bakışıyla bakır hep altın olur.³

Nefsini hakir gören Mevlânâ Hâlid, bu dizeleriyle kendisini paslanmış bakır bir kaba, şeyhi Dihlevî'yi de bakırı altına çeviren bir simyacıya benzetmiş, şeyhinin hakîr benliğine nazar edip kendisini altına çevirmesini arzulamaktadır.

Unutup da seni sormadığımı sanma

Beni taltif eden O kudsî rûhun mahcûbuyum.⁴

Şeyhi Dihlevî'ye karşı çok muhabbet duyan Mevlânâ Hâlid, bu beyitte, sevenin sevileni unutmamasının mümkün olmadığı gibi, şeyhi Dihlevî'nin de daima kalbinde ve hatırasında olduğunu ifade etmiştir. Şeyhinin kendisine olan iltifatından ve nazik muamelesinden dolayı da hala mahcûbiyet içinde olduğunu vurgulamıştır.

İskender, hayat suyu için karanlığı kat etti.

Ve ben o suyun kaynağını gece karanlığında buldum.⁵

Nasıl ki Büyük İskender, "ab-ı hayat"ı bulmak için çok geniş bir coğrafyada gece gündüz demeden büyük mesafeler kat ettiyse, Mevlânâ Hâlid de, Dihlevî'nin dergâhını "hayat suyunun kaynağına" benzetip, dergâhının bulunduğu Cihânâbâd'a gecesini gündüzüne katarak vardığını, karanlıklardan aydınlık nûruna kavuşup ab-ı hayat suyunu içtiğini ifade etmektedir.

¹ Bağdâdî, *Divân-ı Mevlânâ Hâlid*, trc., şerh thk Abdulcebbar Kavak, 146.

² Bağdâdî, *Divân*, 64- 65

³ Bağdâdî, *Divân*, 72.

⁴ Bağdâdî, *Divân*, 168; Bağdâdî, *Divân-ı Mevlânâ Hâlid*, trc., şerh, thk Abdulcebbar Kavak, 463.

⁵ Bağdâdî, *Divân*, 168.

Kendini Ğulâm Alî'nin ayaklarının altındaki toprağa at

Bağdat bahçelerinin sevdasını içinden at.¹

Dünyanın zevk ve sefasını bırakmadan, nefsini öldürmeden tam bir mürid olunmaz. Bu sebepten Mevlânâ Hâlid, kendi nefesine seslenerek “Kendini Gulâm Ali olarak da bilinen Dihlevî'nin ayakları altına at ki nefsini terbiye edesin. Artık Bağdat bahçelerinin sevdasından, yani dünyaya karşı olan arzu ve isteklerinden vazgeç” diyor.²

Kurala aykırı olarak yüzünden uzak iken

Vaktim gözükmemekten hâlî değil.

Mevlâna Hâlid, bu beyitte mürşidi Dihlevî'yi güneşe kendisini de o güneşten ışık almaya çalışan aya benzetmektedir. Ne var ki ay güneşten uzak da olsa, tutulsa da güneşten istifade edebilirken, Mevlânâ Hâlid, bu kuralın kendisi için geçerli olmayıp, şeyhinden uzaklaştığı zaman, ayın aksine onun nurundan istifade edemediğini ifade etmektedir.³

Mevlânâ Hâlid, birçok şiirinde pirim dediği Dihlevî'yi methetmektedir. O, Dihlevî'nin Hindistan'ın Cihânâbâd şehrinde meşhûr bir dergâhının olduğunu ve burada irşâd faaliyetlerinin yapıldığını şöyle ifade etmektedir:

Bizim pirimiz zamanında

Hidayet kendi dergâhına münhasırdı.⁴

Kemâlinin güneşinden yarasadan başka kimse nasipsiz kalmaz

Bu âlemde şaşı olandan başka, onun bir benzerini göremez.⁵

Mevlânâ Hâlid, Abdullah-ı Dihlevî'nin Cenab-ı Hakk'a çok ibadette bulunduğunu, aşağıdaki mısralarda şöyle ifade etmiştir:

Kulluk dışında bir makamda rahat edemedi

Ondan dolayı ismi Şâh Abdullah⁶ oldu.

¹ Bağdâdî, *Divân*, 172; Bağdâdî, *Divân-ı Mevlânâ Hâlid*, trc. şerh ve thk Abdulcebbar Kavak, 477.

² Bağdâdî, *Divân*, s. 172; Bağdâdî, *Divân-ı Mevlânâ Hâlid*, trc. ve şerh Abdulcebbar Kavak, 477.

³ Bağdâdî, *Divân-ı Mevlânâ Hâlid*, trc., şerh ve thk Abdulcebbar Kavak, 686.

⁴ Bağdâdî, *Divân*, 50.

⁵ Bağdâdî, *Divân*, 61.

⁶ Abdullah, “Allah'ın kulu anlamına gelir. Abdullah-ı Dihlevî, kendisine Hak Teâlâ'nın kulluğunu hatırlattığı için “Abdullah” adını kullanmayı tercih etmiştir. Ayrıca ehl-i beytin hizmetkârı olduğunu belirtmek için de “Gulâm Ali” ismini de kullanmıştır. (Bağdâdî, *Divân-ı*

Kemâlâtının nasıl olduğundan söz etmem

Zirâ düşündüğüm her vasıftan üstündür.¹

(Dihlevî,) Evliyâ'nın imâmı rü'yetullah çölünden dolaşan,

Allah'ın azametinden müstefid olan ve Allah'ın deryasında yüzendir.²

Aşağıdaki beyitlerde, Dihlevî tasavvufî hizmetlerini her ne kadar Cihânâbâd'da başlatmışsa da aslında dünyanın her tarafı Dihlevî'nin manevî tasarrufunda olduğu gibi kendisinin aynı zamanda bir kutub olduğu vurgulanmıştır. Seher rüzgârı ile birlikte, binlerce gül açılıp bahçeyi güzelleştirdiği gibi, Kutb-i Rabbânî Abdullah-ı Dihlevî'nin manevî eğitim ve iltifatıyla da yanındaki müridlerin gönülleri güller gibi Hakk'a ve marifet-i Rabbaniyye'ye açılır.³

Her ne kadar meşalesinin olduğu yer cihânâbâd'dır

Doğrusu doğudan batıya kadar her taraf onun meşalesiyle aydınlanmaktadır.⁴

Bir anda seher rüzgârıyla binlerce gül açıldı

Tıpkı Kutb⁵-i Râbbânî'nin bakışından müridlerin kalplerinin açılması gibi.⁶

Bugün (Çin'in) kuzeyinden batının en uç noktasına kadar

İnsan nev'i arasında onun gibi hiç kimse yoktur.⁷

Tarikatların kutbu, evtâdın önderi

Halkın gavsı abdalların melcei.

Görüldüğü gibi Mevlânâ Hâlid, müridi Dihlevî için tasavvufta en üst derecede bulunanlar için kullanılan kutub ve gavs ve evtâdın¹ önderi tabirlerini kullanmayı tercih etmektedir.

Mevlânâ Hâlid, trc, şerh ve thk: Abdulcebbar Kavak s. 83.) Hz. Peygamber (s.a.v) bir hadis-i şerifte "Allah'ın en çok sevdiği isimler Abdullah ve Abdurrahmandır." Aclunî, I, 45.

¹ Bağdadî, *Divân*, 50.

² Bağdadî, *Divân*, 61.

³ Bağdadî, *Divân-ı Mevlânâ Hâlid*, trc., şerh ve thk Abdulcebbar Kavak, 111.

⁴ Bağdadî, *Divân*, 61.

⁵ Kutb, kutub, çoğulu aktâb dir. Gavs, en büyük velî, her zaman Cenâb-ı Hak'ın nazar kıldığı yer olan tek kişi. Geniş bilgi için bkz, Abdurrezzak Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, trc. Ekrem Demirli, (İstanbul: İz yayıncılık, 2004), 456; Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 325; Süleyman Ateş, "kutub" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 26 (Ankara, TDV Yay., 2002), 498-499

⁶ Bağdadî, *Divân*, 60.

⁷ Bağdadî, *Divân*, 61; Bağdadî, *Divân-ı Mevlânâ Hâlid*, trc., şerh ve thk, Abdulcebbar Kavak, 115.

Halkın şeyhi Müslümanların kıblesi

Büyüklerin reisi müşkül şeylerin çözüm mercii.²

Mevlânâ Hâlid, bu beyitte Dihlevî'yi Müslümanların kıblesine benzetip tasavvuf büyüklerinin reisi aynı zamanda insanların problemlerinin çözüm mercii olduğunu ifade etmektedir.

O yaratılışın ışığı, ilim ve ferâset burcunun güneşi

Hikmet definesinin anahtarı ve ilâhî sırların hazinesidir.

O, müşidlerin büyüğü, dîn alanında velîler topluluğunun meşalesi

Önderlerin rehberi, ruhani büyüklerin kıblesidir.

O kutsî âlemin mutemedi Abdullah şahtır.

Siyah taş onun iltifatıyla Bedahşan'da çıkan yakutun özelliklerine sahip olur.³

Mevlânâ Hâlid, bu mısralarda Dihlevî'nin ilim, marifet, hikmet konusundaki üstünlüğünü ve müşidlerin büyüğü ve ilâhî sırlara vakıf olduğunu dile getirilmiştir. Aynı zamanda Dihlevî kime iltifat ederse kömür ruhlu bile olsa onun nazarıyla yakutun özelliklerini kazanabilir. Zirâ Müşidler, müridlere ve sülük ehline nazar ederse gönüllerini feyze doldurur, ruhlarını olgunlaştırır.

Beni gayelerin en yücesine erişirdi

Yani çok faziletli müşide ulaştırdı.

Karanlıktan sonra ufukları aydınlattı

Dalâleten sonra bütün halkı hidayete sevk etti.

O şanı yüce Gulâm Ali'dir.

Yani nazarı dağılmış şeyleri canlandırır.⁴

Burada Dihlevî'nin irşâd ile vazifeli olduğu halka doğru yolu gösterdiği vurgulanmış ve Mevlânâ Hâlid'in müşidi olduğu ifade edilmiştir.

Mazhar¹'dan sonra (Dihlevî'den) başka kimsenin kalbinde yer edinmemiştir

¹ Evtâd: Tasavvufta dört büyük velî bunların biri doğuda biri kuzeyde biri batıda biri güneyde bulunur. Allah âlemi onlar vasıtasıyla korur. Bkz. Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, trc. Ekrem Demirli, 93; Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 181

² Bağdâdî, *Divân*, 246.

³ Bağdâdî, *Divân*, 60.

⁴ Bağdâdî, *Divân*, 254.

İmâm-ı Rabbânî'ye zahir olan kerâmetler.
Onun (Dihlevî) feyzine karşı güneşin dünyayı fethetmesi olamaz
Feleğin onun boyunun karşısında aynı dereceye ulaşması olamaz.
Rüzgâr onun huzurunda hızdan bahsedemez.
Onun himmetine karşı, dağın ağırlıktan bahsetmesi olamaz.
Önceki müderrisler bu zamanda olsalardı,
Ders almak için canla başla onun meclisinde otururlardı.
"Sefer-ender vatan"² onun dergâhında mukim olanların işidir.
Onların üzerinden "halvet der-encümen"³ siz bir ân bile geçmez.
O saadet sahibi topluluğun parlak feyzi yanında,
"Huş der- dem"⁴ ile "nazar ber-kadem"⁵ in değeri yoktur.
İlimle ilgili yüz kitap ezberden okumuş olan büyükler,
Onun yanında hepsi ilkokul çocukları gibidir.⁶

Mevlânâ Hâlid'e göre, Dihlevî yüksek ilim sahibidir. Hatta önceki âlimlerden daha bilgi sahibidir. Zirâ ondan önce gelen büyük âlimler onun zamanında gelselerdi ondan ders alırlardı. Yine tasavvufta uyulması gereken Haktan Hakk'a sefer etmek, zâhirde halk ile batında Hak ile olmak, sâlikin aldığı her nefesin şuurunda olması, kalbin huzuru bozulmasın diye sâlikin lüzumsuz bakışlardan sakınması, gibi hususlar onun dergâhına intisap edenlerin uyduğu kuraldır.

Cihanın bütün aktâbları, onunla aynı seviyede olduklarını iddia etmeleri,

Suhâ yıldızının, ışık saçan güneşe karşı parlaklık iddiasında bulunması gibidir.

¹ Mazhar, Abdullah Dihlevî'nin şeyhi Mirzâ Cân-ı Cânân Mazhardır. Bağdâdî, *Divân-ı Mevlânâ Hâlid*, trc, şerh ve thk, Abdulcebbar Kavak, 117.

² Sefer-ender vatan: Haktan Hakk'a sefer etmektir. Bkz, Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 456.

³ Halvet der encümen: Zâhirde halk ile batında Hak ile olmak. Bkz., Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 193-194; Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 221.

⁴ Huş der-dem: Sâlikin aldığı her nefesin şuurunda olması. Bkz., Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 250.

⁵ Nazar ber- Kadem: Önüne bakmak, ayakların üzerine bakmak, Nakşilikte kalbin huzuru bozulmasın diye sâlikin lüzumsuz bakışlardan sakınması, Bkz: Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 402; Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 360.

⁶ Bağdâdî, *Divân*, 60- 61.

Hidayet bahçesi yeteri kadar pejmürdeydi.

Onun feyzlerinin bulutu ile neşv ü nemâ buldu.

Eğer onun lütfunun mimarı bu zamanda,

İman yapısının esaslarını yeniden atmasaydı yıkılmaya yüz tutardı.

Uzun sohbete rağmen, Medine ve Mekke evliyâsında nasip alamadığım

(Dihlevî)yi görmeden bana nasip olan şeyler oldu¹

Bu şiirde Dihlevî'nin zamanının kutbu'l-aktâbı (kutubların kutubu) en büyük kutubu ve mücedidi olduğu ifade edilmiş, Mevlânâ Hâlid Medine ve Mekke'de buzun süre kalmasına rağmen oradaki evliyâdan alamadığı feyizleri Dihlevî'den aldığı belirtilmiştir.

Hidâyet yıldızı gecelerin dolunayı, takva denizi,

Feyizler definesi hâl ve kerâmet hazinesidir.

Hilimde yer, sarsılmazlıkta dağ gibidir

Aydınlatmada güneş, yücelikte gök gibidir.

Şeriat çeşmesi, irfan madeni

İnsanların yardımcısı, fazilet kaynağı,

Ondan (Dihlevî) yüz çevirdikleri için nice kâmil velîler,

Manevî halleri geri alınmış.

Ey Mekke halkı onun etrafında tavaf edin

Sözümü dinlersen Hicâzı terk edin²

Dihlevî, burada Ka'be'ye benzetilip insanların onun etrafında toplanıp ona intisap etmeleri gerektiği vurgulanmış hatta zamanın kutbu olduğu için Allah dostları ondan yüz çevirirlerse manevî hâlleri Allah tarafından geri alınacağı dile getirilmiştir. Ayrıca Dihlevî'nin keşf ve kerâmet hilm sahibi olduğu şeriata bağlı olduğu üzerinde durulmuştur.

O, feyzin denizi cömertlik dağdır

Bütün fazilet ve güzelliklerin kaynağıdır.³

Bu beyitte Dihlevî, bütün fazilet ve güzelliklerin kaynağı olduğu gibi aynı zamanda çok cömert olduğu da ifade edilmiştir

¹ Bağdâdî, *Divân*, 62- 63.

² Bağdâdî, *Divân*, 246- 247.

³ Bağdâdî, *Divân*, 254.

Sonuç

Hak Teâlâ ile hemhâl olan bir kısım tasavvuf ehli, yaşadıkları tecrübeleri ve hâli insanlara şiirle ifade etme yoluna gitmişlerdir. Bu tasavvufî şiirleri okuyan ya da dinleyen insanlar kendilerini daima manevî bir atmosferde hissetmişlerdir. Zirâ bu mutasavvıflar, şiirleriyle, insanın fânî dünyevî duygularına hitap etmenin ötesinde onların kalbî, manevî duygularına hitap etmişlerdir. Maneviyatı hayatlarında hâkim kılan bu insanlar, düşüncelerinde, duygularında ve hayatlarının bütününde yalnızca Allah'a karşı olan muhabbeti esas almışlardır. Allah'a duyulan bu muhabbetin yanında Peygamberlere ve kâmil mürşidlere de muhabbet beslemek, kendilerindeki ilâhî feyzin artmasına sebep olmuş ve bu bağlılığı şiirin beyitleriyle büyük bir vecdle ifade etmişlerdir. Mevlânâ Hâlid'in şeyhi Dihlevî'ye hitaben söylediği şiirler de bu gayeyle inşad edilmiştir.

Yaşadığı hâl ile kazandığı ilim ve tasavvufî tecrübe Mevlânâ Hâlid'i yüksek bir manevî dereceye yükseltmiştir. Allah'a olan ihlâs ve samimiyet ile bilhassa Asya, Afrika Avrupa kıtalarının birçok bölgesinde büyük bir iz bırakmıştır. Bu da pek az Allah dostuna nasip olan bir gerçektir. İşte Mevlânâ Hâlid'in bu derece tesirli olmasının en önemli sebeplerinden birisi de şeyhi Dihlevî'den almış olduğu tasavvufî feyz ve terbiyedir. Dihlevî gibi bir Allah dostundan aldığı irfan kendisini insan-ı kâmil dercesine çıkarmıştır. Onun kalbinde alevlenen Allah sevgisi dışarıya şiirin mısralarıyla ortaya çıkmıştır. Dihlevî de, Mevlânâ Hâlid'e bir mürşidin müridine olan ilgi ve alakanın çok üstünde bir ilgi, alaka göstermiş ve kendisine Nakşibendiyye, Kadiriye, Suhreverdiye, Kübreviye ve Çeştiye tarikatlarından irşâd, hadis, tefsîr, tasavvuf ilimlerinden de icâzet vermiştir.

Bu makalede, tasavvuf terbiyesinde ki bir şeyhle mürîdi arasında olması gereken muhabbetin, hürmetin ve bağlılığın bir örneği sunulmaya gayret edilmiştir. Tasavvufî terbiye geleneğinin mümtaz örneklerinden olan bu şahsiyetler, tasavvufî edebin gereğini hakkıyla yerine getirerek hem Allah'ın dostluk makamına yükselmişler, hem de insanların hürmetini ve muhabbetini kazanarak ilim ve hâlleriyle tarih sayfalarından silinmeyecek örnek şahsiyetler unvânını kazanmışlardır.

Kaynakça

Aclunî, İsmail b. Muhammed. *Keşfü'l-Hafâ*. 2 cilt.(Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001).

Algar, Hamid. "Hâlid el-Bâğdâdî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi*, 15: 284, İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

Ahmed b. Hanbel. *Müsned*. 5cilt. (Beyrut: 1999).

- Alkış, Abdürrahim. “Mevlânâ Hâlid’in Divân’ında Muhammedî Aşk ”. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi- Van İl müftülüğü, Uluslar Arası Mevlâna Hâlid-i Bağdâdî Sempozyumu*, 393-406, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2012.
- Ateş, Süleyman. “Kutub” .*Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 26: 498-499. Ankara, TDV Yayınları, 2002.
- Bağdâdî, Mevlânâ Hâlid b. Hüseyin. *Hâliyye Risâlesi*. Trc.A. Suat Demirtaş. İstanbul: Semerkand Yayınları, , 1987.
- . *Divân-ı Mevlânâ Hâlid*. İstanbul: Hâşimî Yayınevi, 2014.
- . *Divan-ı Mevlânâ Hâlid*. trc, şerh ve thk: Abdulcebbar Kavak. İstanbul: Semerkand Yayınları, 2013.
- Ebû Davud, Süleyman b. Es’âş. *es-Sünen*. 5 cilt, İstanbul, 1997.
- Ethem Cebecioğlu. *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. Ankara: Otto yay, 2014.
- Gündüz İrfan. *Gümüşhanevî Ahmed Ziyaeddîn Hayatı ve Eserleri Tarikat Anlayışı ve Hâliyye Tarikatı*. İstanbul: Seha Neşriyat, 1984.
- el- Hac Hasan Şükrü. *Güneşler Güneşi Şemsü’s-Şümmûs*. 3. Baskı, sadeleştiren.Eser Sazak. İstanbul: Semerkand yayınları, 2013.
- Hânî, Muhammed b. Abdullah. *Behcetü’s-Seniyye*. Trc.Siraceddîn Ünlüer. İstanbul: Semerkand Yayınları, 2015.
- Haydarî, İbrahim Fasih. *Mecdü’t- Tâlid*. trc. Eser Sazak. İstanbul: Semerkand, 2011.
- Hocazade Ahmed Hilmî. *Hadikatu’l-Evliyâ*. İstanbul: 1318.
- Kâşânî, Abdurrezak. *Tasavvuf Sözlüğü*. trc. Ekrem Demirli. İstanbul: İz Yayıncılık, 2004.
- Kavak, Abdulcebbar. *Mevlânâ Hâlid-i Nakşibendî ve Hâlidîlik*. İstanbul: Nizamiye Akademi Yayınları, 2016.
- Kotku, M. Zahit. *Tasavvufî Ahlak II*. İstanbul: Seha Neşriyat, 2014.
- Kubat, Mehmet. *Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî*. İstanbul: Hikmet Yayınları, 2014.
- Memiş, Abdurrahman. *Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Hazretleri*. Ankara: Nasihat Yayınları, 2014.
- Muslu, Ramazan. “Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî’ye göre Mürşid-Mürşid İlişkinin Boyutları”. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi- Van İl müftülüğü, Uluslar Arası Mevlâna Hâlid-i Bağdâdî Sempozyumu*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2012.
- Müderriş, Abdülkerim. *Yâd-ı Merdân*. c. 1 Hevler: Çaphâne-i Ârâs, 2011.

- Pakalın, Mehmet Zeki. *“Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. 3 cilt, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, 2004.
- Tenik, Ali. *Kürt Coğrafyasında Tasavvuf ve Tarikatlar*. İstanbul: Nubihar Yay., 2015.
- Uludağ, Süleyman. “Abdullah ed-Dihlevî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1: 95. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ma’rifet yayınları, 1999.
- Yılmaz, Sabrî. *Gönül Erenleri, İstanbul ve Anadolu Evliyaları*. 2. Cilt, İstanbul: Huzur Yayınları, 1992.